

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Bwyd o Bwys: Cymru

Polisi bwyd wrth galon ein
bywydau, ein cymunedau,
a'n cenedl.

www.llyw.cymru

Vaughan Gething AS
PRIF WEINIDOG CYMRU

Huw Irranca-Davies AS
YSGRIFENNYDD Y
CABINET DROS NEWID
HINSAWDD A MATERION
GWLEDIG

Rhagair

Mae bwyd wrth galon ein bywydau, ein cymunedau, a'n cenedl. Mae Llywodraeth Cymru yn canolbwyntio ar faterion bwyd ar draws y gwaith o ddatblygu a chyflawni'r Rhaglen Lywodraethu. Boed yn brif bolisiau newydd neu'n weithgareddau proffil is, rydym yn parhau i ddatblygu polisiau sy'n ymwneud â bwyd ar draws portffolios.

Mae'r cyhoeddiad hwn yn cyflawni ein hymrwymiad i'r Senedd i gyhoeddi dogfen i randdeiliaid yn crynhoi ein hystod eang o bolisiau sy'n ymwneud â bwyd ar draws portffolios. Mae'n dangos sut y mae ein polisiau yn dod at ei gilydd o amgylch deg Amcan Llesiant Llywodraeth Cymru, sydd yn eu tro'n cynyddu ein cyfraniad i saith Nod Llesiant hirdymor Cymru o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i'r eithaf.

Mae materion bwyd yn amrywiol ac yn gymhleth. Rydym yn croesawu'r ffocws ar fwyd yn strategaeth newydd [Cymru Can](#) Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru. Mae llwyddiant yn gofyn am bolisi a gweithredu hirdymor a chydgyssylltiedig. Rhaid inni gadw'r ffocws yma wrth inni ddod allan o chwyddiant uchaf mewn prisiau bwyd ers dros bedwar degawd. Mae geowleidyddiaeth heriol a Covid 19 wedi achosi aflonyddwch annisgwyl i'r gadwyn gyflenwi. Mae ymadawiad y DU â'r Undeb Ewropeaidd yn parhau i ychwanegu cymhlethdod a chost. Mae brys i gyrraedd targedau hinsawdd ac i wrthdroi dirywiad tymor hir bioamrywiaeth. Mae'r gwirioneddau hyn yn ein hatgoffa o'r we gymhleth sy'n cysylltu bwyd â'n ffordd o fyw.

Mae'n rhaid i ni feithrin Cymru fwy hunangynhaliol, ble rydym yn hyrwyddo cynaliadwyedd ac rydym yn meithrin elfen leol gadarn i'r system fwyd a'r cadwyni cyflenwi. Bydd hyn yn dechrau lliniaru rhywfaint o'r risg i ffactorau allanol a newid hinsawdd. Mae angen bwyd maethlon ar bob un ohonom ochr yn ochr â'r wybodaeth a'r help i wneud dewisiadau iachach. Rhaid i bolisi bwyd weithio gyda chadwyni cyflenwi bwyd-amaeth sydd wedi'u cydblethu'n ddwfn â buddiannau masnachwyr mawr wedi'u hintegreiddio i system fwyd y DU - system ble mae masnach ryngwladol yn chwarae rhan ganolog. Mae gan y system hon, er ei bod yn effeithlon o ran ei chynhyrchu a'i dosbarthu, ddiffygion. O ddiraddio amgylcheddol i bryderon iechyd sy'n deillio o fwyta cynhyrchion â diffyg maeth, mae'n ddiymwad bod heriau yn parhau.

Wrth inni gychwyn ar bolisiau trawsnewidiol ar gyfer rheoli tir fferm, gwella iechyd y cyhoedd a Phrydau Ysgol Gynradd am Ddim i Bawb, cynnal cefnogaeth ddiysgog i fusnesau gweithgynhyrchu bwyd a diod, a datblygu Strategaeth Bwyd Cymunedol Cymru, rhaid i'n ffocws barhau'n ddiwyro i greu Cymru lle mae bwyd yn maethu ein cyrff ac yn cyfoethogi ein cymunedau, ein heconomi a'n hamgylchedd. Nid yw'r daith hon yn un rydym yn ymgymryd â hi ar ein pennau ein hunain. Rydym yn gweithio gyda llawer o bartneriaid – awdurdodau lleol, byrddau iechyd, busnesau, a buddiannau cymunedol lluosog – ac rydym yn gwneud hynny mewn ffyrdd amrywiol. Mae pob polisi, pob menter, a phob penderfyniad yn gysylltiedig ag un arall.

Gyda'n gilydd, gadewch i ni adeiladu Cymru sy'n gynaliadwy, yn iach ac yn ffyniannus i bawb.

Cyflwyniad

Mae Bwyd o Bwys: Cymru yn drosolwg byr, syml o bolisiau a gweithgareddau bwyd Llywodraeth Cymru. Mae'n cynnwys polisiau sy'n cefnogi'r diwydiant bwyd-amaeth a rheoli adnoddau naturiol yn uniongyrchol, a pholisiau ehangach sy'n ymwneud â bwyd ar draws rhychwant ein gwaith ar gyfer iechyd, addysg, cynaliadwyedd, cymunedau a'r economi.

Diben Bwyd o Bwys: Cymru yw darparu canllaw byr i randdeiliaid a phartneriaid cymdeithasol fel eu bod yn ymwybodol o'r cyd destun a'r darlun llawnach o waith Llywodraeth Cymru sy'n ymwneud â bwyd. Gobeithiwn y bydd hyn yn hwyluso trafodaethau ac ymgysylltiadau sy'n ymwneud â bwyd. Mae gan yr holl bolisiau a gweithgareddau a enwir hyperddolenni i wybodaeth bellach, felly gallech blymio'n ddyfnach.

Mae Bwyd o Bwys: Cymru yn dangos sut mae polisiau sy'n ymwneud â bwyd yn cael eu datblygu a'u cyflawni mewn ymateb i agenda strategol Llywodraeth Cymru sy'n cael ei fframio'n bennaf gan [Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#) (o hyn ymlaen "Deddf LICD") a'r [Rhaglen Lywodraethu 2021-26](#) (y RhL). Gyda'i gilydd, mae polisiau sy'n ymwneud â bwyd yn ffurfio "agenda strategol" ar gyfer bwyd.

Rydym wedi ymrwymo i roi'r wybodaeth ddiweddaraf i randdeiliaid am bolisiau sy'n ymwneud â bwyd a byddwn yn diweddarau Bwyd o Bwys: Cymru i'w gadw'n gyfredol. Rydym yn croesawu eich adborth am Bwyd o Bwys: Cymru ac unrhyw awgrymiadau am faterion ychwanegol i'w cynnwys. Dylid rhoi'r teitl "Bwyd o Bwys: Cymru" i adborth, a'i gyfeirio at:

FoodDivisionalBusiness@gov.wales

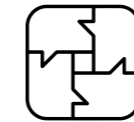
Sut rydyn ni'n gweithio

Mae fforwm polisi bwyd traws-bortffolio Llywodraeth Cymru wedi datblygu Bwyd o Bwys: Cymru. Mae pob polisi sy'n ymwneud â bwyd yn cael ei ddatblygu a'i gyflawni'n unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a'r pum ffordd o weithio.

Hirdymor

Mae ein polisiau sy'n ymwneud â bwyd yn cydnabod yr heriau sy'n wynebu Cymru ar hyn o bryd ac yn y dyfodol, gan gynnwys yr argyfwng hinsawdd a natur, effaith pedwar degawd o ddad-ddiwydiannu a chanlyniadau gadael yr UE. Maent yn tynnu ar ddadansoddiad o ffactorau Cymreig, y DU a byd-eang, ac ystyriaethau lleol, sy'n debygol o effeithio ar Gymru yn y tymor hwy. Mae ein polisiau a'n cynlluniau a'n gweithgareddau cysylltiedig yn pennu camau gweithredu priodol, hirdymor i fynd i'r afael â'r heriau strategol y mae Cymru yn eu hwynebu nawr ac yn y dyfodol. Mae ein polisiau a'n darpariaeth yn cael eu monitro a'u haddasu yng ngoleuni profiad, ac yn addasu wrth i heriau newid, i'w cadw'n berthnasol ac yn effeithiol am y tro ac yn y tymor hir.

Integreiddio

Mae polisiau'n berthnasol i'w gilydd ac yn ffurfio agenda strategol integredig. Maen nhw wedi'u cydgyllunio ar draws portffolios Llywodraeth Cymru a gyda rhanddeiliaid, gan roi sylw i sut maen nhw'n atgyfnerthu ei gilydd. Mae polisiau ar y cyd yn datblygu cynnydd trwy eu darpariaeth tuag at lesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru, mewn ffyrdd cynaliadwy. Rydym yn gwerthuso cynnydd yn barhaus gan hysbysu'r penderfyniadau sy'n cynnal ac yn dyfnhau integreiddio. Y Prif Weinidog a'r Cabinet sy'n berchen ar bolisiau ar y cyd, gan sicrhau bod cyfleoedd i gyflawni mwy'n cael eu nodi'n gynnar ac y gweithredir arnynt.

Atal

Mae polisiau wedi'u cynllunio i atal problemau rhag digwydd neu waethygu. Maent yn canolbwyntio ar weithredu'n gyflym i nodi heriau'n gynnar, tra'n cadw'r ffocws a'r cyfeiriad ar gyflawni canlyniadau strategol tymor hwy. Rydym yn gweithio gyda phartneriaid i ddatblygu a chyflwyno polisiau drwy feithrin cyd-ddealltwriaeth, chwalu rhwystrau, ymyriadau a gwasanaethau effeithiol, a deall anghenion newidiol pobl yn ystod eu bywydau, ble bynnag a sut bynnag y maent yn byw.

Cyfrannu

Datblygir polisiau gyda mewnbwn rhanddeiliaid, gyda phobl Cymru yn cael dweud eu dweud trwy ymgynghoriadau a grwpiau ffocws. Mae cynllunio a chyflawni polisiau da'n cydnabod manteision cynnwys rhanddeiliaid a'r cyhoedd yn gynnar ac yn barhaus. Cynnwys ein partneriaid cymdeithasol, rhanddeiliaid a'r cyhoedd yn y polisiau a'r gwasanaethau sy'n effeithio arnynt yw'r ffordd orau o fabwysiadu dull cynaliadwy sy'n cael ei arwain gan anghenion wrth lunio a darparu polisiau.

Cydweithio

Mae gwneud y mwyaf o effaith polisiau sy'n ymwneud â bwyd yn golygu gweithio'n agos gyda phartneriaid cyflawni ac eraill, gyda'r egwyddor gweithredu hon wedi'i gwreiddio'n gadarn wrth ddylunio a chyflawni polisiau. Rydym yn defnyddio mecanweithiau lluosog i ymgysylltu, cydweithio a llwyddo ag eraill – gan weithio gyda rhanddeiliaid, rhwydweithiau blaengar a lleisiau amrywiol ledled Cymru. Mae cydweithredu a chydweithio yn hytrach na chystadleuaeth a rhannu yn sail i bolisiau sy'n ymwneud â bwyd, sy'n golygu y gallwn gyflawni'n effeithiol yn gyflym.

Agenda strategol ar gyfer materion bwyd

Mae polisiâu sy'n ymwneud â bwyd yn cael eu datblygu a'u cyflwyno i hyrwyddo'r Ddeddf LICD a'r RhL. Gyda'i gilydd, mae polisiâu sy'n ymwneud â bwyd yn ffurfio agenda strategol ar gyfer bwyd.

Mae'r RhL yn gosod deg amcan llesiant ar gyfer 2021-2026 a ddefnyddiwn i wneud y mwyaf o'n cyfraniad at saith nod llesiant hirdymor Cymru a osodwyd gan Ddeddf LICD. Mae'r amcanion yn amlinellu'r camau rydym yn eu cymryd i'w cyflawni gyda'r [Datganiad Llesiant](#) sy'n cyd-fynd ag ef sy'n nodi sut mae ein hamcanion llesiant yn cyd-fynd â'n dyletswydd statudol o dan Ddeddf LICD (a ddangosir yn **ffigur 1**).

Ffigur 1
Sut mae ein hamcanion llesiant strategol yn cyfrannu at nodau llesiant Deddf LICD.

Amcan llesiant

	Cymru ffyniannus	Cymru wydn	Cymru iachach	Cymru decach	Cymru o gymunedau cydlynus	Cymru â diwylliant bywiog ble mae'r Gymraeg yn ffynnu	Cymru gyfrifol yn fyd-eang
Darparu gofal iechyd effeithiol, cynaliadwy o ansawdd uchel	+	●	+	+	+	●	●
Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl fregus	+	●	+	+	+	●	●
Adeiladu economi sy'n seiliedig ar egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol	+	+	●	+	+	+	+
Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth i ni wneud y cynnydd mwyaf tuag at ddatgarboneiddio	+	+	●	+	●	+	+
Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn	+	+	+	●	+	●	+
Parhau â'n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddoldebau addysgol yn culhau a safonau'n codi	+	●	●	+	+	+	+
Dathlu amrywiaeth a symud i ddileu anghydraddoldeb yn ei holl ffurfiau	+	●	+	+	+	+	+
Gwthio tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi ein diwydiannau twristiaeth, chwaraeon a'r celfyddydau i ffynnu	+	+	●	●	+	+	●
Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt	+	+	+	+	+	+	●
Arwain Cymru mewn sgwrs ddinesig genedlaethol am ein dyfodol cyfansoddiadol, a rhoi'r presenoldeb cryfaf posibl i'n gwlad ar lwyfan y byd	+	●	●	●	+	+	+

+ Cyfraniad uniongyrchol ● Cyfle am gyfraniad ehangach

Mae polisiau sy'n ymwneud â bwyd wedi'u cynnwys yn yr amcanion llesiant. Mae cyflawniadau a chamau gweithredu allweddol ar gyfer polisiau proffil uchel neu arwyddocaol yn cael eu hadrodd yn ein [hadroddiad RhL](#) blynyddol. Mae llawer o bolisiau a gweithgareddau cyflawni polisiau sy'n ymwneud â bwyd ar lefel atodol ac ni chânt eu hadrodd yn y modd hwn bob blwyddyn. Mae **Ffigur 2** yn dangos y manylion llawnach sy'n dangos y cysylltiadau rhwng y polisiau a'r gweithgareddau manylach hyn a'r amcanion llesiant. Mae **Ffigur 2** yn dangos cyfraniadau uniongyrchol a chyfleoedd ar gyfer cyfraniadau ehangach.

Gyda'i gilydd, mae **Ffigurau 1 a 2** yn dangos cysylltiad uniongyrchol rhwng Deddf LICD a pholisiau. Maent yn dangos sut mae polisiau sy'n ymwneud â bwyd yn cael eu datblygu a'u darparu o fewn fframwaith deddfwriaethol a ffyrdd o weithio i ffurfio agenda strategol. Mae datblygu a chyflwyno polisiau yn y modd hwn yn golygu eu bod wedi'u halinio'n well ac yn atgyfnerthu ei gilydd sydd, yn ei dro, yn cynyddu eu heffaith i'r eithaf.

Mae cynnydd tuag at nodau llesiant Deddf LICD yn cael ei fesur gan [Ddangosyddion Llesiant Cenedlaethol](#), gyda chyflymder y newid yn cael ei fesur gan Gerrig Milltir Cenedlaethol. Ni chyfeirir yn benodol at fwyd ar hyn o bryd yn y Dangosyddion Cenedlaethol, er bod dangosyddion sy'n berthnasol i fwyta a chynhyrchu bwyd, megis tlodi, ffyrdd iach o fyw a'r amgylchedd naturiol. Byddwn yn ystyried yr achos dros fwyd yn y Dangosyddion Cenedlaethol pan gânt eu hadolygu nesaf. Yn y cyfamser, byddwn yn ystyried gyda rhanddeiliaid a oes gwybodaeth ystadegol o ansawdd da eisoes ar gael am fwyd y gellir ei chynnwys fel gwybodaeth gyd-destunol yn [adroddiadau blynyddol Llesiant Cymru](#).

Ffigur 2
Sut mae ein polisiau sy'n ymwneud â bwyd yn cyfrannu at amcanion llesiant Llywodraeth Cymru.

+ Cyfraniad uniongyrchol ● Cyfle am gyfraniad ehangach

Polisi / gweithgaredd

	Darparu gofal iechyd effeithiol, cynaliadwy o ansawdd uchel	Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl fregus	Adeiladu economi sy'n seiliedig ar egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol	Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth i ni wneud y cynnydd mwyaf tuag at ddatgarboneiddio	Gwreiddio ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn	Parhau â'n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddoldebau addysgol yn culhau a safonau'n codi	Dathlu amrywiaeth a symud i ddileu anghydraddoldeb yn ei holl ffurfiau	Gwthio tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi ein diwydiannau twristiaeth, chwaraeon a chelfyddydau i ffynnu	Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt	Arwain Cymru mewn sgwrs ddinesig genedlaethol am ein dyfodol cyfansoddiadol, a rhoi'r presenoldeb cryfaf posibl i'n gwlad ar lwyfan y byd
Gweledigaeth Strategol ar gyfer y Diwydiant Bwyd a Diod*	●	●	+	+	●	+	●	●	●	+
Polisi a Chymorth Amaethyddiaeth			+	+	+			●	●	
Deddf Amaethyddiaeth Cymru 2023 a'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy			●	+	+			●		
Cyd-ddatganiad a Fframwaith Pysgodfeydd y DU			●	●	●				●	
Strategaeth Bwyd Cymunedol	●	●	+	+	+	+	+	●	+	●
Partneriaethau Bwyd Lleol		●	●	+	●		●		●	
Polisi a Chymorth Rhandiroedd		●		●	●		●	●	+	
Comisiwn Asedau Cymunedol	●	●	●	+	+	+	●		+	●
Lleoedd Lleol ar gyfer Natur			●	+	+		●	●	+	

*Mae'r polisi hwn yn cynnwys camau gweithredu a/neu dargedau CAMPUS

Ffigur 2 - Sut mae ein polisiâu sy'n ymwneud â bwyd yn cyfrannu at amcanion llesiant Llywodraeth Cymru, parhad

	Darparu gofal iechyd effeithiol, cynaliadwy o ansawdd uchel	Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl fregus	Adeddu economi sy'n seiliedig ar egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol	Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth i ni wneud y cynnydd mwyaf tuag at ddatgarboneiddio	Gwreiddio ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhobeth a wnawn	Parhau a'n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddoldebau addysgol yn culhau a safonau'n codi	Dathlu amrywiaeth a symud i ddileu anghydraddoldeb yn ei holl ffurfiau	Gwthio tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi ein diwydiannau twristiaeth, chwaraeon a chelfyddydau i fflurhau	Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt	Arwain Cymru mewn sgwrs ddinesig genedlaethol am ein dyfodol cyfansoddiadol, a rhoi'r presenoldeb cryfaf posibl i'n gwlad ar lwyfan y byd
Pwysau Iach, Cymru Iach*	+						●		+	
Llaeth a Phrydau Ysgol Gynradd am Ddim i Bawb*, Prydau a brecwastau Ysgol Gynradd am Ddim Cymwys		●	●	●	●	+	●			
Strategaeth Tlodi Plant	●	+	●			●	+		●	
Polisi Cynllunio Cymru			+	+	+	+	+	+	+	●
Cenhadaeth Economaidd - Blaenoriaethau ar gyfer Economi Gryfach, a'r Economi Sylfaenol*	●	●	+	+	●	●	●	●	●	
Datganiad Polisi Caffael Cymru a Deddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus Cymru 2023	●	●	+	●	●		●	●	●	
Polisiâu ar gyfer yr Economi Ymwelwyr*			+	+	+		+	+	+	●
Economi Gylchol, Polisiâu Lleihau ac Atal Gwastraff*	●	●	+	+	+	●	●		+	
Cyllideb Garbon 2 Cymru Sero Net	●		●	+	+					
Eco-Sgolion Cymru					●	+	●		+	
Y Cwricwlwm i Gymru (dysgu sy'n gysylltiedig â bwyd)					●	+				

*Mae'r polisi hwn yn cynnwys camau gweithredu a/neu dargedau CAMPUS

Trosolwg o'n prif bolisiau a gweithgareddau

Nod ein polisiau sy'n ymwneud â bwyd yw creu ffyniant, bywydau iachach, a defnydd cyfrifol o adnoddau, sydd yn ei dro'n gwella cydraddoldeb, yn cynhyrchu gwytnwch ac yn cefnogi cymunedau cydlynol. Rydym eisiau Cymru sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang lle mae ein heffaith yn lleihau ôl troed byd-eang. Mae ein polisiau yn rhyngweithio â nifer o randdeiliaid a phartneriaid cymdeithasol. Gall cynlluniau llesiant lleol a gwaith cyrrf cyhoeddus yn unigol ac ar y cyd trwy gyfryngau fel [Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus](#) a [Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol](#), yn dod â ffocws ychwanegol, cydgysylltu cyfannol a gwerth i faterion bwyd. Gall ein polisiau a'n gweithgareddau gael eu grwpio'n fras, gyda phob grŵp yr un mor bwysig â'i gilydd, gyda chysylltiadau lluosog oddi mewn iddynt a rhyngddynt.

Lles economaidd

Y [Weledigaeth Strategol](#) yw ein ffocws ar gyfer y diwydiant gweithgynhyrchu a phrosesu bwyd a diod. Mae'n gosod gweledigaeth a chenhadaeth ar gyfer llwyddiant economaidd gan gefnogi busnesau i lwyddo ym marchnadoedd Cymru, y DU ac allforio, a hyrwyddo cynhyrchion brandiau lleol a Chymreig yn gryf. Mae llwyddiant ar yr un pryd o fudd i fusnesau, pobl a chymdeithas, ac mae'n hyrwyddo Cymru yn gadarnhaol yma, yn y DU a thramor.

Mae'r Weledigaeth Strategol yn amlinellu deg maes gweithredu gan gynnwys adeiladu rhwydweithiau busnes a chadwyni cyflenwi, datblygu cyfleoedd marchnadoedd yng Nghymru a'r DU trwy hyrwyddo marchnadoedd dethol, ac adeiladu brand 'bwyd a diod' Cymru yn ddomestig ac mewn marchnadoedd allforio.

Mae ein Gweledigaeth Strategol yn cynnwys cael diwydiant sydd ymhlith y cadwyni cyflenwi mwyaf cyfrifol yn amgylcheddol ac yn gymdeithasol y byd yn darparu buddion i ddinasyddion, cymunedau, ac yn cyfrannu at ein cyfrifoldeb byd-eang. Nid yw cymorth i'r diwydiant gweithgynhyrchu a phrosesu bwyd a diod yn canolbwyntio ar ffyniant economaidd yn unig ond mae'n ceisio buddion eang i ddinasyddion a chymdeithas. Mae'n fwyfwy amodol ar fusnesau'n arwyddo "[Contract Economaidd](#)" yn ymrwmo i roi gwaith teg, a datblygu'r economi werdd ar waith (e.e. carbon isel, gwastraff isel, defnydd cynaliadwy o adnoddau naturiol). Mae sut y cyflawnir hyn yn benodol i gyd-destun y busnes a'r cymorth a gynigiwn.

Mae amrywiaeth o raglenni cymorth busnes y diwydiant bwyd ar waith sy'n hyrwyddo datblygiad economaidd cynaliadwy, gyda phwyslais a chefnogaeth ar gyfer cysylltiadau cadwyn gyflenwi cryfach, rhwydweithiau busnes lleol cryf, gwerth ychwanegol, lleihau gwastraff ac arferion mwy amgylcheddol gynaliadwy. Maent yn cynnwys grantiau a chyngor technegol; cymorth arloesi ([Arloesi Bwyd Cymru / Prosiect Helix](#)), cymorth masnachol ([Cywain](#), rhaglenni [Cymorth Allforio](#)), hyfforddiant ([Sgiliau Bwyd a Diod Cymru](#)), [Mewnwelediad i'r Farchnad](#) a chefnogaeth sy'n canolbwyntio ar y farchnad, a [rhwydweithiau a chlystyrau busnes](#).

Mae'r rhaglenni'n cynorthwyo busnesau unigol ac yn datblygu cadwyni cyflenwi. Mae digwyddiadau hyrwyddo masnach (e.e. [Blas Cymru](#)) a'r [Rhaglen Datblygu Masnach](#) yn agor cyfleoedd gwerthu sylweddol i fusnesau ac yn hyrwyddo Cymru i'r byd.

Mae'r Weledigaeth Strategol yn gysylltiedig â

strategaeth datblygu economaidd ehangach Llywodraeth Cymru. Mae bwyd o fewn cwmpas y ddyletswydd caffael cymdeithasol gyfrifol o dan [Ddeddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus Cymru](#) ac [Egwyddorion Datganiad Polisi Caffael Cymru](#). Gall caffael yn y sector cyhoeddus chwarae rhan hynod bwysig wrth ail-leoli cadwyni cyflenwi bwyd. Gall datblygu cyfleoedd cadwyn gyflenwi leol i fodloni galw'r sector cyhoeddus a galw arall ychwanegu gwerth at gynnyrch Cymreig a chadw gwerth yng Nghymru mewn ffyrdd sy'n hyrwyddo datblygiad economaidd a chymdeithasol cynaliadwy, hirdymor o fewn cymunedau.

Dyma nodau allweddol y dull [Economi Sylfaenol](#) ac sy'n cefnogi'r pedwar maes blaenoriaeth cenedlaethol a nodir yn y [Genhadaeth Economaidd: Blaenoriaethau ar gyfer Economi Gryfach](#) i hyrwyddo Cymru fwy ffyniannus, gwyrddach a thecach. Mae mapio amrywiol, ymchwil, a phrosiectau peilot (sydd wedi canolbwyntio ar gryfhau cyflenwad llyisiau a chig

i ysgolion ac ysbytai) sydd wedi helpu i adeiladu gwybodaeth a phrofiad o gadwyni cyflenwi lleol, gan greu cyfleoedd i ychwanegu gwerth a chynyddu cyflenwad ar gyfer anghenion caffael cyhoeddus a lleol. Rydym wedi sefydlu Rhwydwaith Gallu newydd ar gyfer cefnogi prosiectau bwyd y Gronfa Cefnogi Cwmniâu Lleol i ddatblygu atebion i heriau ac efelychu llwyddiannau. Rydym wedi cyd-ddatblygu [Prynu Bwyd Addas i'r Dyfodol](#) gyda rhanddeiliaid i annog ffocws ar greu gwerth, a buddion ehangach yn hytrach na'r gost isaf. O fewn y GIG, mae Partneriaethau Cydwasanaethau yn rheoli darpariaeth bwyd. Mae agweddau ar y [Rhaglen Datblygu Masnach](#) yn cael eu datblygu er mwyn ceisio cynyddu'r cyfleoedd i gyflenwi bwyd a diod o Gymru i gwrdd ag anghenion y polisi [Prydau Ysgol am ddim i bob plentyn Ysgol Gynradd](#).

Cymunedau cryf, gwyrn

Ar lefel leol, rydym yn datblygu [Strategaeth Bwyd Cymunedol](#) (SBC) i'w chyhoeddi yn 2024 a fydd yn ceisio annog cynhyrchu a chyflenwi bwyd o ffynonellau lleol. Nod SBC yw dod â chydlynad, gallu a grym i fentrau bwyd sydd wedi'u gwreiddio yn y gymuned. Mae gweithgareddau eang a bywiog yn ymwneud â bwyd yn cael eu cynnal ledled Cymru ac rydym eisiasu eu grymuso. Gall ffocysu ar gyfleoedd sy'n canolbwyntio ar fwyd fywiogi'r economi leol, ac mae ganddo'r potensial i drawsnewid trefi'n gyrchfannau gastronomig, gan ddenu trigolion ac ymwelwyr. Mae bwyd a diod o Gymru yn rhan annatod o'n harlwy twristiaeth, a nodir yn [Croeso i Gymru](#), gan greu ymdeimlad o le a phrofiad ymwelwyr. Mae ein [Pecyn Cymorth Twristiaeth Bwyd](#) yn cefnogi busnesau. Yn ehangach, mae [Ystadau Cymru](#) yn sefydlu Comisiwn Asedau Cymunedol i archwilio ffyrdd o nodi sut y gall mwy o asedau cyhoeddus a phreifat ddod i berchnogaeth neu reolaeth gymunedol a bod ar gael ar gyfer gwahanol ddefnyddiau gan gynnwys gweithgareddau bwyd mewn cymunedau, yn enwedig garddwriaeth ac amaethu bwyd cymunedol.

Mae [Polisi Cynllunio Cymru](#) yn sicrhau bod datblygiadau newydd yn cyfateb i anghenion cymunedau lleol, gan bwysleisio cynaliadwyedd, stiwardiaeth amgylcheddol, a gwerthoedd diwylliannol. Trwy integreiddio bwyd, defnyddio asedau a chynllunio, ein nod yw meithrin cymunedau cynaliadwy, deinamig. Rydym yn cefnogi tyfu cymunedol a rhandiroedd trwy [grantiau](#), [canllawiau](#) a'r [Gwasanaeth Cynghori ar Dir Cymunedol](#). Mae cymorth ar gyfer tyfu ar raddfa fach mewn cymunedau hefyd yn rhan o elfennau o gynlluniau a weithredir¹ o dan ymagwedd Lleoedd Lleol i Natur.

Mae bwyd yn effeithio ar gyfleoedd bywyd. Rydym yn canolbwyntio ar wella diogelwch bwyd unigol, mynd i'r afael â thlodi bwyd ac atal diffyg maeth, tra hefyd yn atal gwastraff bwyd. Mae cymorth i sefydliadau bwyd cymunedol yn cynnig achubiaeth rhag tlodi bwyd. Rydym wedi cryfhau'r camau gweithredu sy'n cael eu cydweithredu'n lleol drwy ariannu [Synnwyr Bwyd Cymru](#) a [Phartneriaethau Bwyd Lleol](#), gyda chydlynwyr bwyd lleol a all ysgogi a chysylltu prosiectau llawr gwlad gwahanol a lledaenu'r model [Lleoedd Bwyd Cynaliadwy](#).

Bywydau Iach

Ein nod yw annog gwell diet a lleihau salwch sy'n gysylltiedig â bwyd drwy symud tuag at y [Canllaw bwyta'n dda](#). Mae [Pwysau Iach Byw'n Iach](#) yn strategaeth hirdymor gynhwysfawr i leihau ac atal gordewdra. Mae hyn yn cynnwys creu amgylchedd bwyd iach lle mae bwyd iach yn fwy gweladwy, ar gael ac yn fforddiadwy. Mae hefyd yn cynnwys amcanion ar gyfer pobl iach fel rhoi'r wybodaeth a'r sgiliau i bobl fwyta diet iach, gan gynnwys gwasanaethau rheoli pwysau sy'n targedu'r rhai sydd mewn perygl o ddatblygu clefydau cronig sy'n gysylltiedig â gordewdra.

Drwy integreiddio polisiau economaidd ac iechyd, nod Arloesi Bwyd Cymru yw cefnogi busnesau i ddatblygu ac ailfformiwleiddio cynhyrchion iachach.

Mae'r [Rheoliadau Bwyta'n Iach mewn Ysgolion](#) a'r [canllawiau statudol](#) cysylltiedig yn nodi'r hyn y gall awdurdodau lleol neu ysgolion ei ddarparu fel rhan o fwyd a ddarperir yn yr ysgol. Rydym wedi ymrwmo i adolygu'r rheoliadau i ystyried yr ymchwil a'r argymhellion gwyddonol diweddaraf. Rydym hefyd wedi ymrwmo i adolygu'r Safonau Maeth a Hydradu

Cenedlaethol mewn lleoliadau nyrsio.

Mae ein Rhaglen Lywodraethu yn ein hymrwymo i gynnal y cynnig brecwast am ddim i blant ysgol gynradd yn ogystal â pharhau i fodloni'r cynnydd yn y galw am brydau ysgol am ddim ac adolygu'r meini prawf cymhwysedd, gan ymestyn yr hawl cyn belled ag y mae adnoddau'n caniatáu. Ein ffocws di-oed yw ymestyn yr hawl drwy gyflwyno [Prydau Ysgol am Ddim i Bob Plentyn Ysgol Gynradd](#) erbyn mis Medi 2024. Wrth wneud hynny, rydym yn dysgu gwersi pwysig a fydd yn llywio unrhyw newidiadau i'r meini prawf cymhwysedd ar gyfer prydau ysgol am ddim yn y dyfodol.

Yn ategu'r ffocws hwn yn yr ysgol, mae rhaglen [Cychwyn Iach y GIG](#) yn ceisio gwella mynediad at fwyd iach i bob menyw feichiog a riant plant o dan 4 oed sy'n gymwys. Rhennir gwybodaeth am faeth a dewisiadau bwyd da trwy fentrau fel [Big Bocs Bwyd](#). Mae'r polisiau hyn ar y cyd yn ffurfio rhan o ystod o ymrwymadau trawslywodraethol i atal a mynd i'r afael ag effaith tlodi plant sydd wedi'u nodi yn ein [Strategaeth Tlodi Plant](#).

¹ [Lleoedd Lleol ar gyfer Natur - Keep Wales Tidy Partneriaethau Natur Lleol Cymru \(Inp.cymru\)](#)
[Lleoedd Lleol ar gyfer Natur - CGGC](#)

[Cronfa Adeiladu Capasiti mewn Cymunedau Arfordirol - CGGC](#)
[Lleoedd Lleol ar gyfer Natur - Chwalu Rhwystrau | Cronfa Treftadaeth y Loteri Genedlaethol](#)
[Lleoedd Lleol ar gyfer Natur - Cymru | Cronfa Treftadaeth y Loteri Genedlaethol](#)

Dysgu

Mae addysg am faterion yn ymwneud â bwyd yn hanfodol. Mae'r [Cwricwlwm i Gymru](#) newydd yn cynnwys dysgu gorfodol i bawb am gyfraniad bwyd at iechyd corfforol a meddyliol a llesiant a chynaliadwyedd. Mae gan Llywodraeth Cymru ddwy raglen addysg amgylcheddol, [Eco-Sgolion Cymru](#) a [Maint Cymru](#), y ddwy yn ysbrydoli ac yn grymuso pobl ifanc i ysgogi newid amgylcheddol cadarnhaol. Mae'r mentrau hyn mewn ysgolion yn aml yn cynnwys addysgu plant a phobl ifanc ynghylch o ble mae ein bwyd yn dod a rhoi cyfleoedd iddynt i dyfu eu bwyd eu hunain mewn ffordd gynaliadwy.

Y tu allan i'r ystafell ddosbarth, bydd disgyblion yn cael profiad gwell o fwyd a diet trwy gyflwyno'r polisi Prydau Ysgol am Ddim i bob Plentyn Ysgol Gynradd a bydd safonau rheoleiddio gwell yn arwain at arferion sy'n newid bywydau. Yn y diwydiant bwyd, mae hyfforddiant cynhwysfawr i weithwyr ar gael trwy Sgiliau Bwyd a Diod Cymru. Yn ogystal, mae Arloesi Bwyd Cymru trwy Brosiect Helix yn darparu trosglwyddiadau gwybodaeth a hyfforddiant gyda chymorth ariannol ar gyfer

amrywiaeth o gyrsgiau technegol a chymwysterau addysgol, gyda dros fil o weithwyr yn elwa arnynt y llynedd². Ym myd amaeth, mae [Cyswllt Ffermio](#) yn darparu cyngor, trosglwyddo gwybodaeth a chymorth uwchsgilio ac mae'r [Gwasanaeth Cysylltwyr Fferm](#) yn rhoi cyngor ar amrywiaeth o grantiau a materion gweinyddol.

Tir a môr

Rydym yn darparu cymorth cyfalaf ar gyfer buddsoddi mewn busnesau fferm drwy ystod o gynlluniau gan gynnwys [Cynllun Grantiau Bach Effeithlonrwydd](#) a chymorth â ffocws i arddwriaeth drwy'r cynlluniau [Dechrau Busnes Garddwriaeth](#) a [Datblygu Garddwriaeth](#).

Rydym yn datblygu diwygiadau rheoli tir mawr drwy basio [Deddf Amaeth \(Cymru\) 2023](#) a datblygu'r [Cynllun Ffermio Cynaliadwy](#) ategol. Gyda'i gilydd bydd rhain yn creu ac yn darparu cymorth ar gyfer amcanion rheoli tir cynaliadwy gan gynnwys cynhyrchu bwyd mewn modd cynaliadwy, lleihau ôl troed carbon a chyflawni ar gyfer byd natur. Eu nod yw lleihau effaith amgylcheddol cynhyrchu bwyd a chefnogi ffyrdd o gynnal, gwella ac adfer yr amgylchedd naturiol

ar y cyd â chynhyrchu bwyd. Ar gyfer pysgota, rydym yn bartneriaid i'r [Cyddatganiad ar Bysgodfeydd a Fframwaith Pysgodfeydd](#) sy'n cynnwys cynhyrchu a marchnata cynhyrchion bwyd môr a'r gallu i'w holrhain.

Defnyddio adnoddau'n gynaliadwy

Gyda'r ffocws cynaliadwyedd cynyddol ar ein cefnogaeth i amaethyddiaeth, gweithgynhyrchu bwyd, pysgota a busnesau prosesu, a chefnogi gweithgareddau bwyd lleol, cymunedol trwy ddatblygu SBC, mae ein polisiau ar y cyd yn datblygu gwydnwch a lliniaru newid hinsawdd yn y system fwyd, yn ogystal â mynd i'r afael â'n hól troed amgylcheddol ein hunain.

Mae [Deddf yr Amgylchedd](#) yn cydnabod natur, tir, dŵr ac aer fel ein hadnoddau eithaf ac mae'n dilyn dull integredig o reoli ein hadnoddau naturiol ar gyfer cynaliadwyedd hirdymor. Mae [Ffyniant i Bawb: Cymru Carbon Isel](#) yn llywio'r gwaith o gynllunio llwybrau allyriadau sector ar draws pob sector, gan gynnwys gweithgynhyrchu a diwydiannau'r tir, i leihau ôl troed carbon a gwastraff.

Rhaid i'n polisiau wneud cynnydd brys i

gyrraedd targedau newid hinsawdd i addasu a lliniaru, ac i adfer bioamrywiaeth. Mae polisiau a chynigion, dan arweiniad cyngor gan y [Pwyllgor Newid Hinsawdd](#) annibynnol (CCC), wedi'u cofnodi yng nghynllun [Cyllideb Garbon 2 Cymru Sero Net](#). Rydym yn datblygu polisiau ar gyfer y cynllun Cymru Sero Net nesaf, gan gynnwys trydedd gyllideb garbon (CB3), a gynlluniwyd i'w gyhoeddi yn 2026.

Rydym yn canolbwyntio ar leihau ac atal gwastraff ar draws y system fwyd. Mae ein [Strategaeth Mwy nag Ailgylchu](#) (SMA) yn gweithio i wneud yr economi gylchol yng Nghymru yn realiti ac mae'n ymrwymo i ddileu pob gwastraff bwyd y gellir ei osgoi drwy weithio gyda chynhyrchwyr a phroseswyr bwyd ar draws y gadwyn gyflenwi gyfan, i gyfyngu ar wastraff bwyd ym mhob lleoliad. Mae SMA yn gosod targed i haneru gwastraff bwyd y gellir ei osgoi erbyn 2025, a 60% erbyn 2030. Mae [Map Trywydd Gwastraff Bwyd Cymru](#) yn nodi camau gweithredu i helpu i gyrraedd y targed. Gan gydnabod ein lle o fewn system fwyd y DU gyfan, rydym yn bartner gweithredol i'r [Ymrwymiad Courtauld 2030](#) sy'n gytundeb

2 Trosolwg o Brosiect HELIX Mehefin 2016 – Mehefin 2023 - Arloesi Bwyd Cymru

gwirfoddol ar y cyd ar draws cadwyn fwyd y DU gyfan i sicrhau gostyngiadau o'r fferm i'r fforc mewn gwastraff bwyd, allyriadau nwyon tŷ gwydr a straen dŵr.

O fewn y diwydiant bwyd a diod yng Nghymru, darperir cymorth ymarferol i gyflawni'r newid hwn drwy gymorth technegol a gynigir gan Arloesi Bwyd Cymru/Prosiect Helix, gyda chymorth ariannol sy'n targedu arloesedd a phrosesau gwell. Mewn amaethyddiaeth, mae Cyswllt Ffermio yn darparu cymorth i wella arferion busnes. Mae cymorth gan [Busnes Cymru](#) a [WRAP Cymru](#) ar gael. Mae SMA hefyd yn canolbwyntio ar leihau gwastraff pecynnu ac mae'n ymrwmo i ymgynghori ar ofyniad i fusnesau adrodd am symiau gwastraff bwyd ac i fanwerthwyr mawr aiddosbarthu bwyd bwytdwy dros ben. Daeth y [Rheoliadau Ailgylchu yn y Gweithle](#) i rym ym mis Ebrill 2024, ac mae'n ofynnol i safleoedd annomestig wahanu gwastraff bwyd i'w ailgylchu – rydym yn codi ymwybyddiaeth ac wedi [cyhoeddi canllawiau](#) a [Chod Ymarfer](#).

Mae [Deddf Diogelu'r Amgylchedd \(Cynhyrchion Plastig Untro\) Cymru 2023](#) wedi gwahardd defnyddio cynhyrchion gwasanaeth bwyd untro sy'n cael eu taflu fel sbwriel neu sy'n anodd eu hailgylchu.

Mae [Climate Action Wales](#) yn rhoi cyngor i ddinasyddion ar sut i wneud dewisiadau bwyd cadarnhaol.

Ers 2015 mae [FareShare Cymru](#) wedi lleihau gwastraff bwyd ac wedi helpu cynnig achubiaeth ar gyfer tlodi bwyd. Rydym yn ariannu'r ymgyrch [Hoffi Bwyd, Casáu Gwastraff](#) sy'n rhoi cyngor cyhoeddus i atal bwyd bwytdwy rhag cael ei wastraffu. Nod ymgyrch [Be Mighty](#) yw addysgu pobl i ddefnyddio'r bwyd bwytdwy maen nhw'n ei brynu ac ailgylchu unrhyw fwyd anfwytadwy drwy'r casgliad gwastraff bwyd cyffredinol.

Camau nesaf

Mae Bwyd o Bwys: Cymru yn drosolwg byr o'n polisiâu cyfredol ac arfaethedig yn ymwneud â bwyd. Ei nod yw llywio a bod yn arf ar gyfer ein gwaith gyda rhanddeiliaid. Mae'n amlinellu sut rydym yn gweithio, sut y caiff polisiâu eu datblygu a'u gweithredu. Gorwedd llwyddiant mewn polisiâu sy'n atgyfnerthu ei gilydd mewn ffyrdd cyflenwol, a sicrhawn drwy weithio'n ofalus ar draws portffolios a chydgyfrifoldeb fel llywodraeth. Mae'r heriau byd-eang cynyddol a achosir gan ddiogelwch y gadwyn gyflenwi bwyd, salwch sy'n gysylltiedig â diet, a'r angen dybryd i weithredu ar newid hinsawdd ac adfer yr amgylchedd naturiol, yn dyfnhau a chanolbwyntio'r angen am gydweithio traws-bortffolio cryf a defnyddio'r pum ffordd o weithio a phensaerniaeth Deddf LICD yn llawn.

Rydym yn ymrwmo i ddiweddarau Bwyd o Bwys: Cymru yn achlysurol.

Er mwyn adeiladu ar ein hymrwymiad i weithio mewn partneriaeth ag eraill, edrychwn ymlaen at eich sylwadau a'ch awgrymiadau.

llyw.cymru/bwydadiodcymru